

**ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ФИЛОСОФСКО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „СОЦИОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА ЧОВЕКА“**

ДЕНИЦА ТОДОРОВА ШИШКОВА

**КОМУНИКАЦИОННИ СТРАТЕГИИ И КУЛТУРНИ ИМПЕРАТИВИ НА СОЦИАЛНИТЕ
ДВИЖЕНИЯ СЛЕД 1990 Г. В БЪЛГАРИЯ**

Автореферат

На дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Докторска програма Социология

Научен ръководител:
Доц. д-р Елица Куздова Димитрова

Пловдив
2023

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра „Социология и науки за човека“ към Философско-исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“, проведено на 03.04.2022 година.

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе на 07.07.2023 г. пред научно жури в състав:

Външни членове за Пловдивския университет:

1. Проф. д.с.н. Добринка Станчева Пейчева
2. Проф. д-р Светлозар Кирилов Иванов
3. Проф. д-р Тодор Христов Дечев

Вътрешни членове за Пловдивския университет:

1. доц. д-р Тихомир Николов Митев
2. доц. д-р Елица Куздова Димитрова

Резервни членове:

1. Доц. д-р Венета Кръстева Петрунова - външен
2. доц. д-р Светлана Темелкова Събева - вътрешен

Дисертационният труд “Комуникационни стратегии и културни императиви на социалните движения след 1990 г. в България” е с обем от 199 страници и се състои от увод, две глави, заключение, две приложения и библиография. Библиографията включва 175 източника, от които 28 заглавия на български, 110 на английски и 37 на немски език. Материалите по защитата са на разположение в Катедра „Социология и науки за човека“.

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	4
ВЪВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	7
СТРУКТУРА И КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	8
ИЗВОДИ	24
ПРИНОСНИ МОМЕНТИ В ИЗСЛЕДВАНЕТО	27
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА В АВТОРЕФЕРАТА	29
ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	32

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД	5
I. ПЪРВА ГЛАВА	8
1 Дефиниция на социално движение	8
2 Методи на изследване	10
3 Мрежови анализ	11
3.1. Основни структурни особености на социалните мрежи	12
3.1.1. Субстанция в социалната мрежа	12
3.1.2. Възли в социалната мрежа	13
3.1.3 Връзки в социалната мрежа	13
3.2. Динамика на елементите в социалните мрежи	14
3.2.1. Социално влияние и преходност на мрежите	14
3.2.2. Концентратори	15
3.3. Нива на мрежата	16
4.3.1 Индивидуално (микро) ниво	17
4.2.2. Общностно (мезо) ниво	18
4.2.3. Обществено (макро) ниво	19
3.4. Трансформация на мрежовите структури	20
3.4. Структура и динамика на социалните движения	23
3.4.1. Фази на социалното движение	23
3.4.2. Размер на групата и степен на организация	24
3.4.3. Динамика на връзките и констелации на социалните агенти	26
3.4.4. Колективна идентичност	27
4. Контекстна перспектива	32
4.1. Нормативната мрежа	33
4.2. Икономическа мрежа	35
4.3. Политическа мрежа	38
4.3.1. Организация на движението	39
4.3.2. Лидерски модели	39
4.3.3. Структури на политическите възможности	40
4.4. Образователна мрежа	42
5. Времева перспектива	45
5.1. Вълни на нови социални движения. Социални движения в процеса на модернизация	45
5.2. Историческо развитие и тенденции в изследването на социалните движения	47
5.3. Социални движения и съвременни контексти на политическа комуникация	49
6. Български контекст на социалните движения	52
7. Обобщение	66

II. ВТОРА ГЛАВА	68
1. Макро ниво на анализ: Градът като поле на изследване	68
1.1. Физически контекст	71
1.2. Историческо развитие	72
1.3. Социален контекст на града	74
1.3.1. Нормативен императив	75
1.3.2. Политически императив	76
1.3.3. Икономически императив	76
1.3.4. Образователен императив	77
2. Мезо ниво на анализ – 1-ва степен: Структура на конфликта	81
2.1. Случаят Бедечка – Хронология	81
2.2. Първа серия интервюта	86
2.2.1. Възли	87
2.2.2. Връзки	88
2.3. Релевантни социални групи в казуса	88
2.3.1. Граждани, независими експерти и активисти	89
2.3.2. Администрация	90
2.3.3. Противници на запазването на парка	91
2.4. Отношение на респондентите към спорните моменти	91
2.5. Взаимодействия и мотивация	93
2.5.1. Физическо пространство	94
2.5.2. Социално конструирано пространство	94
2.5.3. Системен национален проблем и свързани с него противоречия	96
2.5.4. Визии, действия и оценка за работата	98
3. Мезо ниво на анализ – 2-ра степен: Модел на социалното движение. Структура и културни императиви	101
3.1. Втора серия интервюта	102
3.2. Фази на въвличане на участниците в социалното движение. Фази на социалното движение	105
3.2.1. Първа латентна фаза (2003 - 2012 г.): Предистория и начало на казуса	105
3.2.2. Втора фаза (2012 -2015 г.): Инициране на движението	106
3.2.3. Трета фаза (2015-2016 г.): Формиране на ядрото	110
3.2.4. Четвърта фаза (2017 – 2020 г.): Формализиране на движението	115
3.2.5. Пета фаза: от 2021 г. Втора латентна фаза; Окопна война; Нова вълна дивезифициране на действията	120
3.3. Структура и динамика на движението	122
3.3.1. Размер на групата и степен на организация	122
3.3.2. Динамика на връзките между участниците; концентратори и брокери	125
3.3.3. Колективна идентичност	127
3.4. Културни императиви	132
3.4.1. Нормативен императив	133
3.4.2. Икономически императив	138
3.4.3. Политически императив	141

3.4.4. Образователен императив	150
3.5. Оценка на действията	154
3.5.1. Политически резултати	154
3.5.2. Културни резултати	155
3.5.3. Биографични резултати	158
4. Микро ниво на анализ: Обективирание на обективирания субект...	160
5. Обобщение	172
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	176
ПРИНОСИ	181
ПРИЛОЖЕНИЯ	183
Приложение I	183
Приложение II	184
БИБЛИОГРАФИЯ	Error! Bookmark not defined.

ВЪВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Социалните движения са организирани социални групи, които целят започването, ускоряването или обръщане посоката на социалните процеси в определен времеви или културен контекст. Въпреки че много от големите индустриални страни разполагат с работещ и достъпен механизъм за справяне с конфликти и проблеми по демократичен начин, социалните движения са се утвърдили като социална сила, която да сигнализира за нерешените конфликти и проблеми в рамките на легитимните политически институции.

Основна цел на дисертационния труд е изследване на механизмите на организация и действие на социалните движения в България след 1990 г., с акцент върху сформиранието на съпътстващата култура на общностите, съставляващи социалните движения и комуникационните стратегии, които те прилагат спрямо социалната реалност, в която действат в рамките на конкретен регионален казус, свързан със запазването на парк Бедечка в гр. Стара Загора.

В българската изследователска традиция социалните движения са разглеждани в историческа и комуникационна перспектива във връзка с периода на Възраждането, развитието и приложението на социалистическата идея, както и в контекста на процесите на политическа трансформация през последните три десетилетия и темите от обществен интерес, свързани с нея. За разлика от предишни изследвания, настоящият дисертационният труд се стреми да комбинира теоретичен и практически модел на социално движение в България след 1990 г., базиран на конкретен регионален казус и организирани около него мрежи за социална мобилизация.

Изследователски въпрос: Какви са механизмите на възникване и действие на социалното движение по отношение на култура и комуникация в България след 1990 г.?

Теза: Съществуват закономерности, зависими от различни физически и социални фактори, които могат да бъдат описани и изследвани във връзка с възникване и действие на социалните движения в България. Те са свързани с особености на местната култура и историческо развитие на каузите, както и употреба на специфични за времето комуникационни средства.

На това място ще бъдат представени две перспективи на мислене на социалните движения, формулирани в две хипотези, с които се цели намирането на закономерности от една страна при сходствата, а от друга – при различията между отделни социалните движения.

Първата хипотеза е, че социалните движения имат общи механизми и са податливи на сходна структура, независимо от историческия или обществено-политическия контекст, в който се появяват. Факторите включват междуличностна комуникация, свързване на хора в групи, предаване на информация и натрупване на влияние в контекста на обществено-политическа трансформация. Структурната перспектива показва, че социалните движения имат подобна структура и са податливи

на динамика, която може да се обясни с характеристиките на мрежата. Тези характеристики включват размер, комплексност, плътност, хомофилия, близост и свързаност с други мрежи, преференциално прикачване и др. Като мрежова структура, социалното движение е податливо на естествената динамика на образуване и развитие на мрежовите структури. В резултат на това, социалното движение преминава през различни организационни фази спрямо мрежовите динамики.

Спрямо втората хипотеза действията на участниците в социалните движения са зависими от локалния контекст във физически и социален аспект, защото целите им са свързани с защита на конкретни интереси на хора в определен географски регион. В тази връзка, комуникационните средства са важен фактор, който определя начина, по който социалните движения се организират и действат. Технологичните възможности, налични за времето и особеностите на физическата и социалната среда, имат решаващо значение за начина, по който социалните групи зад движенията се свързват и действат като повишават видимостта на действията за изразяване на недоволство и разпространяват идеи и влияние. При изследване на социалните движения в България след 1990 г. е важно да се обърне внимание на контекстите на дигитализация и употребата на нови медии и Интернет, които определят начина, по който се организират и действат социалните движения в България.

Изследването на социалните движения в България след 1990-та г. в рамките на настоящия дисертационен труд е базирано на качествени методи на изследване. На първо място е проведено теренно изследване на случая с реституцията на терени на територията на парк Бедечка посредством вторичен анализ на дълбочинни интервюта. Този емпиричен материал е използван за диагностика на конфликта. Като втора част от изследването е самостоятелно проведена втора серия от интервюта с участници в социалното движение „Запазете Бедечка“ - изведено като основен социален агент в случая. Изследват се активни участници в този процес на движение като свързани в мрежа, които имат различна роля и функция в социалното движение. Допълнителен акцент в дисертационния труд е автоетнографията като рефлексивен поглед на автора като обективиращ субект.

СТРУКТУРА И КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **уводната част** е обоснована релевантността на темата на изследването. Също така са очертани параметрите на провеждането на проучването, определяйки основния предмет, задачи и въпроси, които съставят пред него.

В **първа глава** са представени работната дефиниция на социалното движение, описани са поставените цели, както и използваните методи на изследване. След това са представени основните

теоретични направления, които се използват за обосноваване на явленията, свързани с организацията и действието на социалните движения в три перспективи: структурна, контекстна и времева.

За целите на изследванията на социалните движения, Едуардс представя четири „концептуални разграничения“, които днес са широко приети за дефиниране на социалното движение (Edwards, 2014: 2):

- 1) Социалните движения са организирани, колективни, а не индивидуални усилия за постигане на социална промяна;
- 2) Социалните движения съществуват през период от време, като се занимават с конфликтна тема срещу силен противник, а не представляват еднократни събития за изразяване на недоволство;
- 3) Участниците в едно социално движение не работят задължително заедно, но споделят колективна идентичност;
- 4) Социалните движения прибегват до действия за изразяване на недоволство (протест, петиции) за постигане на социална промяна.

Стъпвайки на работната дефиниция, дисертационният труд анализира принципите на възникване на социалните движения, използвайки като основа мрежовата теория и социално когнитивната теория. Структурата на мрежата е сравнително независима, а поведението ѝ не е предварително организирано¹. То е определено от способността на компонент от мрежа да преминава от едно състояние в друго, в зависимост от действията на заобикалящите го елементи (Christakis & Fowler, 2011).

Социалната мрежа е частен случай на мрежата, свързана с човешката комуникация и асоциация в групи. Тези мрежи се използват за разпространение на информация, влияние и извършване на организирани действия като мрежовият принцип е валиден както на физическо така и на когнитивно ниво посредством възгледи или нагласи като трайна диспозиция за реакция и оценка (Oliver & Myers, 2003). Компонентите на възгледите са афективен, поведенчески и когнитивен (Taylor, Peplau, & Sears, 2006: 133). Съвкупността от възгледи представлява схема - когнитивна структура, която съдържа абстрактното общо познание за определена област (Taylor, Peplau, & Sears, 2006: 107; Андреева, 2007: 69-70). В социалната мрежова инфраструктура, Аз-ът във вида на себе-концепция е схема, която се счита за възел, подлежащ на промяна в хода на социалните взаимодействия и спомагащ да се дефинира мястото на индивида в околния свят.

Връзките в социалната мрежата могат да имат определена сила, която е линейна функция от времето, емоционалната интензивност, интимността (взаимното доверие) и реципрочните услуги,

¹ По дефиниция мрежата е съвкупност от възли, организирани в блокове/кълъстери и връзките, които ги свързват като е необходимо наличието на поне три елемента с най-малко две връзки между тях (Van Dijk, 2009: 24).

които я характеризират с две основни положения: силни и слаби връзки (Burkart, 2002: 20; Döring, 2003; Granovetter, 1973; Haythornthwaite, 2002). В социалните мрежи връзките предоставят канали за поток на социално влияние в следствие на взаимодействията между елементите, което се подчинява на правилото за трите степени на влияние² (Borgatti, Mehra, Brass, & Labianca, 2009; Christakis & Fowler, 2011). Преходността е съществено качество на социалните мрежи и определя склонността на участниците да се запознават, ако имат общи приятели и познати. Тя може да бъде ниска, когато някой има тенденция да се свързва с хора от няколко различни кръга, или висока, когато хората гравитират в един и същ кръг от приятели и познати (Granovetter, 1973; Döring, 2003). Участниците в социалните движения са по-интегрирани в една общност и са по-склонни да се включат в тези организации, а наличието на силни връзки с други активисти имат по-голям ефект върху набирането, отколкото слабите връзки (Ahlemeyer, 1995). Качеството на възлите е определено от тяхната способност да привличат връзки, а броят на връзките определя колко лесно може да бъде открит и достигнат възел. Силно свързаните възли концентрират енергия, която може да има различни измерения като разпознаваемост, ресурси и влияние (Barabási, 2011; Bennet & Segerberg, 2013: 153).

На макро ниво могат да се разглеждат различни видове мрежи спрямо организацията на възлите и разпределението на енергията между тях. Бенет и Сегербърг разглеждат четири типа социални мрежи според организацията на възлите, които ги изграждат: фрагментирани, децентрализирани, хибридни и централизирани мрежи (Bennett & Segerberg, 2013)³. В обществено-политически контекст сътрудничеството между държавните структури (централизирани мрежи) и структурите на гражданското общество (децентрализирани мрежи) е от решаващо значение за поддържане на баланс (хибридна мрежа) по отношение на разпределението на енергията в рамките на обществено-политическата система (Etzioni, 1968). При стагнацията в следствие на неефективност на силно централизираните мрежи, се стига до разпадането на централизираната мрежа, реорганизиране на възлите и възникването на различни разпръснати мрежи, под формата на социални движения.

Кристиансен разглежда четири етапа в развитието на социалните движения - възникване, коалиране на участниците, институционализиране и упадък, като действията за изразяване на

² Феноменът на малкия свят е характеристика на социалните мрежи, която показва, че информацията може да достигне до социално по-отдалечени възли, дори когато те не са директно свързани (Bennet & Segerberg, 2013: 153-4). Този феномен е установен в експеримента на Стенли Милграм от 1967 г. и е възпроизведен в контекста на Интернет (Watts & Strogatz, 1998). Разработен е математически модел, който показва, че информацията може да достигне до възел, отстоящ на разстояние 6 възела. Това означава, че излъченият сигнал има определен обхват, който е по-голям от възлите в непосредствена близост до него.

³ Фрагментираните мрежи нямат ясно изразена структура, но с добавянето на възли те могат да се превърнат в децентрализирани мрежи. Децентрализираните мрежи имат плоска йерархия и хоризонтални механизми на управление. Хибридните мрежи имат концентратори в мрежовата структура, което образува второ йерархично ниво и води до изразени лидерски структури. Централизираните мрежи са организирани около един или няколко централни възли, които контролират комуникацията в мрежата.

недоволство са специфични за всяка една фаза на социалното движение (Christiansen, 2009).

Оливър и Майерс се фокусират върху мрежовото измерение на социалните движения и разглеждат три процеса на дифузия - разпространение на информация, разпространение на влияние и изграждане на съвместни действия (Oliver & Myers, 2003). Дифузионните процеси генерират вълни или цикли от събития, а ефектите свързани с мрежовата структура варират в зависимост от естеството на конкретния мрежов процес. Размерът и съставът на групата влияят на успеха на социалното движения и провеждането на колективните действия, за чието провеждане е необходимо създаването на критична маса. Колективната и индивидуална идентичност от своя страна се проявява като съществена предпоставка за способността за действие на индивиди и колективи, защото социалните агенти се стремят към максимална хармония в техните ценности, интереси и цели (Molm, Takahashi, & Peterson, 2000). Керн различава три измерения на колективната идентичност: социално, фактическо и времево⁴ (Kern, 2008).

Джуни и Боси разглеждат въздействията на движенията и ги класифицират на три вида: политически, културни и биографични (Giugni & Bosi, 2012)⁵. Също така, те правят разграничение между два вида въздействия: вътрешни и външни. Вътрешните въздействия включват промени, които се появяват в рамките на самото движение или организацията му. Външните въздействия са свързани с промени в околната среда на движението⁶.

В контекстното направление се разглежда културата на общността зад социалното движение, която е характерна за социалната реалност, в която то оперира. В този аспект настоящият дисертационен труд се обръща към функционалната теория на културата, синтезирана от Бронислав

⁴ Социалното измерение е свързано с атрибутите, които правят дадена общност различна от своята социална среда и нейните противници. Фактическото измерение се определя от общите интереси и цели на участващите в колективната дейност, които ги отличават от други колективи. Времето измерение се свързва с това как групата описва своето историческо "ставане" в колективната памет, като включва ритуалите на посвещаване и ритуализиране на действията за въвеждане на социална промяна. Оценката на постигнатите резултати от дейността на колективната група също е важна част от колективната идентичност.

⁵ Политическите въздействия включват промени в политическата среда, като например законодателство. Културните въздействия са промени в общественото мнение или стойности. Биографичните въздействия са промени в живота на участниците в движението.

⁶ Протестните движения са сложни явления, които могат да имат множество вътрешни и външни политически, социални, културни и биографични ефекти. Вътрешната политическа динамика може да включва промени във властовите отношения, конкуренция между групи и организацията на движението. Външните политически ефекти могат да доведат до промени в политическите институции и процеси на вземане на решения, както и до по-голям достъп до политическата система. Социалните движения могат да създават социален капитал, който е от значение за участниците и при развитието на групови идентичности. Културните ефекти включват промени във възгледите и идентичността на участниците, както и влияние върху общественото мнение и нагласите на различни обществени сектори. Биографичното въздействие включва промени в индивидуалните жизненни истории на участниците, ценностите, възгледите и поведението им, които могат да доведат до по-широки социални промени.

Малиновски (Malinowski, 1949)⁷. Според нея съвместното съжителство, създава определен вид култура, която може да бъде синтезирана в четири императива: нормативен, икономически, политически и образователен. Те изграждат мрежи, предоставяйки инфраструктура за разпространение на различни видове импулси и субстанции, които кореспондират помежду си.

Мрежата на нормативния императив включва правила, символи, ритуали и норми, които определят живота в общността и помагат за изграждането на идентичности (Gerhards & Rucht, 1992; Snow and Benford 1992). В контекста на социалното движение релевантни са процесите на рамкиране на целите на движението, както и стратегиите за тяхното постигане⁸. В рамките на нормативния императив обединяваща е темата за чужденеца и чуждостта в системата на релевантностите за социалния агент като формална позиция на синтез на близост, далечност и обективност (Зимел, 2014; Шютц, 1999).

Към икономическия императив се числят формите на производство, дистрибуция и потребление, както и системата на собственост и разделението на труда и синхронизиране на действията⁹. Особеност на социалните движения е производството на колективни блага - стоки, които не могат да се разделят и ползват от всички членове на един колектив (Olson, 1968; Willke, 1996: 225). За да се включат в производството на колективни блага, потенциалните заинтересовани страни се нуждаят от допълнителни мотиви за участие, като социален статус, общност, създаване на идентичност, религиозни надежди за спасение, психологическо благополучие и др. (Opp, 1998).

В контекста на политическия императив на социалното движение се разглеждат фактори като организация на движението, лидерските структури, структурите на политическите възможности, както и обществото като поле на действие. Както показват социално-историческите изследвания, организирането на протести се измества от малки, предимно местни общности и групи към големи, официални групи по интереси¹⁰ (Tilly, 1978; Tilly, 1999). Това води до по-добре организирани и продължителни вълни от протести. За представяне на основанията за легитимност на властта,

⁷ В настоящата работа наблюденията на Малиновски са допълнени с такива и от други автори, които ги разглеждат културата конкретно на социалните движения. За разлика от традиционните общности, участниците в движението не съжителстват заедно и не е необходимо да бъдат напълно асоциирани с културните императиви.

⁸ Те са формулирани като и основни рамки (master frames) и рамки на колективните действия (collective action frames) при отделните прояви за изразяване на недоволство. Основните рамки са формулирани на по-общо ниво и играят важна роля при формирането на всеобхватни протестни коалиции. Рамките за колективни действия са важни за постигането на целите на социалните движения и формирането на протестни коалиции. Формулирането на общи тълкувания на колективната идентичност е от решаващо значение.

⁹ За успешното колективно действие е важно разпределението на интереси и ресурси. Социалната значимост на протестните движения зависи от тяхната способност да превръщат осигурените ресурси в колективни действия, които пораждаат политически и икономически натиск за промяна.

¹⁰ В съвременните организации членската база на социалното движение е многопластова и включва управленски екип, професионален мениджмънт и служители, както и доброволци и поддръжници, които финансират кампаниите си чрез дарения.

дисертационният труд се позовава на разгледаните от Макс Вебер типове: традиционен, харизматичен и рационален авторитет като приложението им е разгледано през парадигмата на мрежовата структура и динамика (Weber, 1971).

От своя страна способността за действие определя набора от възможности на социалните агенти и рамката, в която те могат да реализират своите цели. Структурите на възможностите не са непременно формални или постоянни, а са последователни измерения на политическата среда, които осигуряват стимули за колективни действия, засягайки очакванията за успех на хората (Tarrow, 1994: 85). Протестните движения не избират своите цели, стратегии и тактики в социален вакуум, а са вградени в политически контекст, чиито структури могат да имат ефект върху мобилизацията на протеста.

Обществото като поле за действие се определя като динамиката на взаимодействие между социалните движения и други социални агенти в публичното пространство. Често около протестните движения се формират организации, които работят за реализиране на определени цели. Между тези организации се образуват сложни мрежи от взаимоотношения и организационни платформи, които не само играят важна роля в координацията на кампании, но и действат като партньори за контакт и преговори за държавни и наднационални институции (Eder, 2000; Eder, 2001; Marks & McAdam, 1999). Социалните движения извеждат социалните проблеми и конфликти от конкретния контекст и го въвеждат в публичното пространство.

Образователният императив се отнася до комуникационните мрежи, които осигурява инфраструктурата за протичането на информационен поток и предаване на социалното познание. Медиите като инструменти за комуникация имат тенденция да изграждат мрежи, които са резултат от взаимодействието между социални и технологични фактори (Meurowitz, 2010; Poe, 2011; Sereno & Mortensen, 1970). Новите видове протестни култури се появяват чрез създаване на алтернативни медии и мрежи онлайн, като се обръщат към специфични аудитории извън традиционните масмедии.

На трето място в теоретичната част са разгледани социалните движения в историческа перспектива и са представени някои основни тенденции както на тяхното развитие, така и в парадигмите на изследване. Засегнати са особеностите на съвременните информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и тяхното приложение при организация и провеждане на действията за изразяване на недоволство, както и при комуникиране на целите на движението и организиране на социалните звена, свързани с тях. Представена е общата тенденция за все по-голямо фрагментиране на каузите, но и търсене на по-широки коалиции от участници. При академичното изследване на социалните движения се наблюдава обратно пропорционалната тенденция – към все по-голямо обобщаване и търсене на общ принцип, по който действат социалните движения.

Позоваването на мрежовата теория следва тази тенденция. Четирите основни тенденции, които Керн извежда при социалните движения вследствие на процесите на модернизация са: намаляване на дълбочината и диапазона на въздействието им, нарастващо многообразие на теми и поводи за социални протести, утвърждаване на тяхната роля като постоянен фактор в политическия и социалния живот в световен мащаб и появата и разпространението на така наречените "транснационални мрежи за застъпничество" (Kern, 2008: 14).

Развитието на новите информационни и комуникационни технологии, по-конкретно на Социалния Уеб (Web 2.0), създава предизвикателства за теориите на социалните движения. Те включват нови възможности за комуникация на социално недоволство, като технологичното и институционално "заобикаляне" на традиционните медии, които са обвързани с властта (Cottle, 2011). Използването на съвременните информационни и комуникационни технологии (ИКТ) може да има различни последици в зависимост от контекста на тяхната употреба: положителен, като улесняват изразяването на мнение, но също така могат да доведат до намаляване на ангажимента и стабилността на взаимоотношенията. В този контекст е представена идеята за либерализираните общности, предложена от Бари Уелман, според която общността се възприема като неограничена от физическо пространство, а основана на връзки, които се поддържат от разстояние (Wellman & Leighton, 1979). Комуникационните технологии за компютърно-опосредствена комуникация (КОК) допринасят за съществуването на такива общности. Тази концепция подчертава важността на когнитивното ниво на комуникацията и разпространението на социално влияние, понеже физическото присъствие на социалните агенти не е задължително за осъществяването на интеракциите в либерализираните общности.

На последно място в теоретичната част, на базата на анализ на литературни източници е представено развитието на социалните движения в България след 1990 г. Общата характеристика е нарастващия процент мрежи, организирани чрез Интернет, както и подчертаване на спонтанността, липсата на официално лидерство и принципно отричане на организирани действия. Тематичните комплекси на исканията са разнообразни, но се наблюдава своеобразно доминиране на екологичните каузи.

Социалните движения в България, подобно на Новите социални движения в Западния свят, имат подобни първоначални цели и форми на организация и действие. Основната разлика е във времевия и обществено-политическия контекст в България, който е свързан с прехода към либерална демокрация след 1989 година. Исканията се насочват не само към политическата система, но и към различни обществени подсистеми, като промените се стремят да следват примера на либералните демокрации на Запад (Кръстанова 2012; Симова, 2010).

От 1988 до 1997 година в България се провеждат множество протести, като екологичните каузи се превръщат в един от основните начини за комуникиране на обществено недоволство без да са самоцелни и изолирани от исканията за широка реформа на режима. В този период комуникацията между участниците се осъществява основно чрез личен контакт, понеже медиите са контролирани от режима. Въпреки това се появяват различни културни продукти като книги, вестници, сценични проекти и други, които подкрепят протестите. Социалните групи, консолидирани около политическа партия, успяват да мобилизират социалния капитал и да го канализират. В протестите участват главно студенти, интелектуалци, писатели и актьори като гражданското недоволство не е просто форма на политическо участие, а и среда, от която възникват политически динамички (Симова, 2010).

Спрямо изследвания на Кръстанова (2012) и Динев (2021) са синтезирани шест периода на протестни вълни в България с акцент върху екологичните движения:

- 1) **„Дисидентски” период от края на 1980-те години**, когато се създават няколко организации, а академичните среди имат възможност за изява на екологичната си експертиза като успяват да повлияят на защитата на околната среда в България;
- 2) **„НПО периода” през 1990-те години**, когато НПО-тата изграждат капацитет в общуването на множество институционални нива и сътрудничество на местно ниво;
- 3) **„Новата зелена вълна” от първото десетилетие на 21-ви век** е предизвикана от бума на строителството заедно с отслабването на държавния контрол върху природните ресурси, което води до безконтролно присвояване и експлоатиране на защитени територии и формиране на инвестиционни интереси за строителство;
- 4) **Възходяща фаза, характеризираща се с появата на първите по-големи кампании на нови движения с реакции срещу мерките за строги икономии и появата на нови протестни движения (2009-2012 г.):** В нея са включени масови протести, като напр. срещу отмяната статута на защитена територия на Природен парк Странджа и проекти за строителни дейности в Национален парк Рила. В периода 2009 - 2012 г. се наблюдава възходяща фаза на протестни движения в България, която се характеризира с появата на нови големи кампании, насочени срещу мерките за икономии и други политически решения, включително и свободата на Интернет и електронните комуникации през януари 2010 г;
- 5) **Пик с нарастване на протестните събития и разпространението на мобилизациите в много места и сред различни социални групи срещу политическия елит (2013):** Вълната включва редица протести, сред които Антимонополните протести, националните протести #DansWithMe¹¹ и инициативата „Ранобудните студенти“. Протестите от 2013 г. остават

¹¹#DansWithMe е първата серия от протестни прояви, която получи внимание като световна мрежа.

запомнящ се символ в политическата история на България със създаване мрежа от протестни ядра в различни градове.

- б) **Демобилизационна фаза на масовия протест с намаляващ брой събития и начало на институционализация на протестни групи и нарастването на споровете по културни въпроси (след 2014 г.):** Наблюдават се единични случаи на недоволство по повод с конкретни проблеми, както и продължение на различни прояви, свързани с казуси от предишни вълни. Протестите в периода 2016-2018 г. са насочени към различни проблеми като здравеопазване, наука, съдебна система, права на хора с увреждания и други. Протестите продължават и в периода 2019-2020 г., като кулминацията им е изборът на нов главен прокурор през 2019 г. Протестите в България в периода 2016-2020 г. включват множество казузи, като някои от тях продължават тематично към опазването на околната среда¹².

Генерално протестите се организират чрез социалните мрежи и други технологични медийни инфраструктури, като символните рамки на тези протести са свързани с периода на Възраждането, но включват и препратки към творчески инициативи от 1990-те години. Участниците подчертават спонтанността на събитията като непосредствена реакция на недоволство от управленски решения и липса на по-големи политически цели (Вълков, 2012).

Проявите на гражданско недоволство в България след 1990 г. засягат политическа система в преход и са свързани с нуждата за ново дефиниране на културни ценности в условията на преход от модерно към постмодерно общество, като например свобода на словото и достъп до информация, екологични казузи и участието на граждански организации при формирането на политически процеси.

Тенденциите в България са за социални движения в посока реформа и изоставяне на радикалните методи за изразяване на недоволство. Проявите на гражданско недоволство са разнородни по мащаб - от регионални до национални и наднационални казузи. Символите, ритуалите, организационните мрежови структури и тяхната динамика са свързани със специфичните социални реалности в страната и с особеностите на местната култура.

Във **втора глава** на дисертационния труд са представени три нива на мрежов анализ: макро, мезо и микро ниво.

Понеже дисертационният труд се съсредоточава върху конкретно социално движение, свързвано със запазването на парк „Бедечка“ в гр. Стара Загора, макро анализът е свързан с особеностите на града и неговите пространства както във физически аспект, така и като места за

¹²Тези протести включват блокади на Орлов мост в София срещу забраната за къмпингуване, протестни демонстрации срещу строителството в градските паркове, протести срещу изграждането на втори кабинков лифт в Банско и промяната в устройствения план на Национален парк (НП) Пирин, както и протестите в рамките на тематичното направление „Бетономорие“, обединяващо казузи за запазване на Българското Черноморие от застрояване.

установяване на съвместното съжителство. Създаването на пространство може да се случи както отдолу-нагоре, като се предвидят физическите дадености и конкретните социални взаимодействия, така и отгоре-надолу, като административното решение предхожда физическото създаване и социално обживяване на пространството (напр. в социалистическите държави). Постсоциалистическите градски райони изискват значителни корекции в пространството, в съответствие с принципите на икономическата ефективност. Една от "тъмните страни" на промените в урбанистичен аспект е масовото изчезване на зелената в градската среда (Hirt, 2004).

Представени са физико-географските особености на гр. Стара Загора заедно с кратка историческа справка за неговото развитие и миксът от различни социални роли - културни, икономически и политико-военни, които взаимодействат помежду си. Във връзка със създаването на зелената система на града е важно да се отбележи, че нейното създаване започва в края на 19-ти век със създаването на парк „Аязмото“ и е продължена през 60-те години на 20-ти век от кмета Йордан Капсамунов с разрастването на зеления пояс от растителност във всички посоки в периферията на града. Вътре в града са създадени езерото северно от Станционната градина, градинката на “Алана” (която до преди това е била волски пазар), а по периферията на Стара Загора са залесени хълмовете на Борова гора и се появяват са езерото “Загорка” и парк “Бедечка”.

В тази връзка Стара Загора е град, който е свързан символно със зеленият цвят като елемент от културата на града, напр. като емблема на местния футболен отбор. Градът е известен с липите, правите улици и поетите, както и с осемте имена, които е носил последователно през различните исторически периоди. Той е известен като място за културен и екотуризъм, а практикуването на спорт и здравето се считат за важни от местната общност.

Във връзка с политическата система на градовете в постсоциалистическите държави е представена промяната и приспособяването към условията на политическата и фискална децентрализация, както и придобиване на нови правомощия и функции при преминаването през тези процеси. Едно от следствията в градоустройството с потенциален траен ефект върху социалното и физическо благополучие на местните общности е именно намаляването на зелените площи.

В Стара Загора има работеща икономика и сравнително висок за страната стандарт на живот, но без достатъчно разнообразие от възможности за професионална реализация. Поради тази причина много хора избират да развият собствен малък и среден бизнес. Общата толерантност към либералните изкуства, здравословния начин на живот и търсене на образователен ценз е характерна

за Стара Загора, а мрежите се формират около професиите, които са широко представени в обществото.

По отношение на културните роли се разглеждат три основни теми: 1) културна интеграция, 2) поддържане и предаване на традиционната идеология и 3) градовете като носители на идеологическа промяна в по-големи географски и културни контексти. Интегрирането на социалните и културните системи на населението в съвременния свят се осъществява чрез системата на формалното образование и средствата за комуникация, които съществуват в града: традиционни и съвременни медии, формиращи основа за виртуална публичност и провеждане на обществена дейност като информационна мрежа на града. Забавленията, спортните събития и други културно-масови прояви имат важна интегративна функция за градовете, като привличат различни социални групи и консолидират градските общности.

Случаят “Бедечка” е проявление на един системен проблем в следствие на политическите промени след 1989 г., които създават предпоставки възникването на редица проблеми, свързани с регулацията на процесите. В следствие на това са засегнати не просто парковете като физическо пространство, но и жителите и различни елементи от културата на града. Представеният анализ на мезо ниво в тази връзка се състои от две степени.

Първата степен включва тематичен вторичен анализ на първа серия от 11 дълбочинни интервюта с релевантни за казуса социални агенти. Те могат да бъдат разделени условно на три групи: 1) Граждани, независими експерти и активисти; 2) административни служители и 3) противници на запазването на парка. Представените от тях възгледи по спорния въпрос като диагностика на конфликта в изследвания случай.

Всички респонденти разказват за своята емоционална свързаност с територията, но с референциите към различни периоди от неговото съществуване, които имат отношение към развитието на конфликта: 1) до началото на процеса на колективизация; 2) периода на социализма; 3) настоящ пост-социалистически период.

В представите на респондентите паркът е представен в няколко аспекта: 1) като физическо пространство: по отношение на неговата биоконсервационна стойност и; 2) като социално конструирано пространство 3) като еманация на конфликтна тема на регионално и национално ниво. На последно място респондентите споделят визии за развитие на казуса.

Групите от респонденти имат различни мнения относно възприемането на физическото пространство на парка. Първата група подчертава, че паркът е природна територия, която може да се развива, но се нуждае от поддръжка и почистване. Втората група от респонденти наблюдава отрицателно антропогенно влияние върху парка въпреки трудната му достъпност и ниската степен

на урбанизация. Третата група от респонденти изразява опасенията си за наличието на отпадъци и бездомници в парка, като това е основният им аргумент за премахване на парка.

Социално конструираното пространство на парка е представено в три аспекта: интуитивната употреба на мястото, в контекста на историческото развитие на града и символната интерпретация на парка и мястото като повод за социална интеракция. Паркът е важно място за спорт и рекреационни дейности, както и за предаване на традиционно екологично знание. Също така, парковете са символ, свързан с историята на града и са място за създаване на лични и професионални интереси.

Респондентите в този контекст обобщават, че проблемът с унищожаването на зелените площи не е изолиран инцидент, а по-скоро е системен проблем, който произтича от неблагоприятната обществена атмосфера и нихилистичното отношение към тях на национално и регионално ниво. Посочват се реституционни интереси като една от причините за проблема. Анализът на конфликта в парк Бедечка отразява три основни направления на разминаване между законност и справедливост¹³. Групите респонденти представят различни визии за действие и оценка за работата си по казуса с парк Бедечка. Всяка от тях има различни визии за бъдещето на пространството, като "Бахчи Бедечка" искат да запазят земята на техните предци, докато "Запазете Бедечка" се фокусират върху обществената полза и административната регулация. Административните служители демонстрират по-скоро пасивност, което е предпоставка за задълбочаване на административните парадокси.

Представеният анализ на мезо ниво – 2-ра степен е направен на базата на тематичен анализ на втора серия от дълбочинни интервюта с участници в социалното движение „Запазете Бедечка“. Разгледано е формирането на социалното движение в пет фази заедно с особеностите на неговата структура на микро (индивидуално) и мезо (общностно) ниво, динамика на връзките и изграждането на колективната идентичност като характеристики на общността. Като контекстно измерение на социалното движение са представени културните императиви, по които то действа.

"Запазете Бедечка" е социално движение, което има за цел запазването и подобряването на парк Бедечка в град Стара Загора. Проведени са 15 дълбочинни интервюта с негови членове на общността "Запазете Бедечка"¹⁴. Изследването разглежда хронологичното развитие на казуса, а отделните

¹³Първото направление обхваща случаи, когато законът съществува, но не се спазва, като се пренебрегват забраните и задълженията на администрацията. Второто направление е свързано със самия закон, който позволява такива нарушения. Третото направление подчертава относителността на понятието "законност", като това зависи от силата на групите и лобитата, които управляват общинската администрация, както и от политическата конюнктура. Противоречията се дължат на различните ценности и интереси на различни поколения и социални групи, както и на разминаване в понятията "законност" и "справедливост".

¹⁴Авторът на дисертацията разполага също със собствен регистър на събитията, базиран на хронологията, представена на сайта на движението, и допълнен с теренни записки.

респонденти са подбрани и достигнати спрямо субективен критерий. Изследваната общност е либерализирана и включва мрежа от участници в интервютата, които са от значение за развитието на случая с парк Бедечка.

Фазите на въвличане на отделните участниците в социалното движение включват три етапа: информационно въвличане, разпространение на влияние и изграждане на съвместни действия. По отношение на фазите на самото социално движение, са разгледани пет етапа, спрямо общественото-политическите събитията, проследявайки създаването на движението: предистория, инициране на движението, формиране на ядрото, разширяване на участниците, достигане на критична маса и закрепване на постиженията. Всяка от тези фази е важна за успешното функциониране на социалното движение и има свои характеристики и особености:

- 1) **Първа латентна фаза (2003 - 2012 г.):** Предистория и начало на казуса: В периода 2003-2012 г. Община Стара Загора постепенно променя статута на територията на парк Бедечка, което привлича вниманието на първия участник в движението и води до постепенното му въвличане в активистки действия. В латентната фаза на движението съществуват две активни групи във Фейсбук, които комуникират казуса;
- 2) **Втора фаза (2012 -2015 г.): Инициране на движението** след приемането на устройствен план, който позволява строителство в парка. В тази фаза се въвличат следващите участници в следствие на предизвикване на медийно внимание и провеждане на активистки действия. Повишаването на видимостта на казуса създава обществен натиск и води до провеждане на административни действия в полза на запазването на парка. Движението намира подкрепа от различни обществени групи и организации като, както и от страна на политически фигури;
- 3) **Трета фаза (2015-2016 г.): Формиране на ядрото:** Третата фаза на развитието на казуса е свързана с началото на строителството на хипермаркет в южната част на територията и издаването на строителни разрешения за строежи в северната част на парка. Промяната на физическата среда води до гражданско недоволство в Стара Загора, което се изразява първоначално във виртуалното публично пространство на града и по-конкретно във Фейсбук групите. В края на третата фаза каузата продължава да привлича все повече внимание и подкрепа. Разпространението на визуално съдържание и журналистически материали в социалните мрежи са ключови за въздействието върху общественото мнение по конкретния казус. Резултатът е организиране на серия от протести на регионално ниво и национално ниво.
- 4) **Четвърта фаза (2017 – 2020 г.): Формализиране на движението:** През юни 2017 година се провежда местен референдум, който е основното събитие в тази фаза. Социалното движение се формализира и е регистрирано като юридическо лице. "Запазете Бедечка" организира

информационна и застъпническа кампания по време на референдума, както и протестни демонстрации. Информационното въвличане на нови участници се случва по време на събитията и през Фейсбук страницата на движението, която се превръща в своеобразен възел за разпространение на влияние.

- 5) **Пета фаза: от 2021 г. Втора латентна фаза; Окопна война; Нова вълна – дивезифициране на действията:** Респондентите споделят за несигурност по отношение на бъдещите действия, понеже липсват конкретни информационни поводи, а общността не се активизира, освен ако няма нужда от граждански натиск. Налице са някои административни действия от страна на Община Стара Загора в отговор на предприети действия от страна на собствениците на терени, но възможни усложнения може да се появят във връзка с текущи дела и неясноти по отношение на актуални административни процедури. Въпреки това продължават редовните инициативи за почистване и облагородяване на физическото пространство, като някои от тях се провеждат с участието на граждани и политически организации. Друга инициатива включва документалния филм "Случаят Бедечка" (2020), който представя развитието на казуса с идеята да се комуникира пред обществеността. В периода юни-септември 2021 г. е прожектиран в различни градове в България.

Структурата на движението е обвързана с динамиката на формиране на движението и е в зависимост от размера на групата и връзките, които се образуват в следствие на взаимодействията между участниците. Респондентите посочват, че движението е структурирано като децентрализирана мрежа, което го прави много гъвкаво и жизнеспособно. Този вид структура затруднява проследяването на действията на движението от централизираните мрежи на властта. Респондентите правят разграничение между на "ядро"¹⁵ и "периферия"¹⁶ на групата, като "ядрото" е сравнително стабилна структура в движението, а останалите констелации на социалните агенти в движението са динамични. Съществува и трети социален кръг, в който са включени социални агенти, свързани с участниците в движението най-вече посредством силни връзки. Нови участници се присъединяват към движението чрез вече въвлечени участници, а изграждането на съвместни действия допринася за засилване на връзките между тях. Отношенията в общността се характеризират с висока преходност. Колективната идентичност определя границите на движението и съответно на общността зад него, които са флуидни. Принадлежността към колективната идентичност се изгражда

¹⁵В ядрото на групата се взимат решения за предстоящите действия. "Ядрото" на групата не е постоянно и се състои от около 12 човека - по-активни и ангажирани участници. Тези хора имат администраторски права за Фейсбук страницата на движението и участват в колективни дискусии и решения.

¹⁶Периферията на движението е по-голяма и включва хора, които не са толкова активни, но са ангажирани с каузата и имат еднозначна позиция по нея.

върху възгледа, че паркът трябва да се запази и различни видове мотивация за включването в активистките действия. Спрямо трите измерения, предложени от (Kern, 2008), се наблюдават някои особености.

Социалното измерение включва конфликта между движението "Запазете Бедечка" и администрацията, както и разграничаването на участниците в движението от други социални групи, приемайки, че собствениците на терени не са първоизточник на действията, а по-скоро за жертва на обстоятелствата. Действията на администрацията са възприети от някои респонденти като умишлено поддържащи социалния конфликт. Действията на собствениците на терени са често антагонистични към движението. Медиите имат индиректно влияние върху конфликта, като отразяват информацията и гледните точки по него. Фактическото измерение включва тематичното съгласие на участващите, което се определя от общите интереси и цели, посредством които общността се отличава от други колективи. Времето измерение е свързано с това как групата описва своето историческо „ставане“ в колективната памет, като това е под влияние с индивидуалната биография на участника и колективните действия в рамките на движението.

Релационната структура на взаимоотношенията в движението се изгражда спрямо особеностите на културните императиви: нормативен, политически, икономически и образователен.

Нормативният императив обхваща символните рамки на движението "Запазете Бедечка". Основната символна рамка е свързана с целта на организацията да запази парк Бедечка, като приканва към изпълнение на конкретна цел. Символните рамки на колективното действие се асоциират с по-ранни социални движения, както и съвременни визуални и текстови репрезентации от популярната култура. Рамкирането на акциите се основава и на изграждане на позитивна комуникация и предоставяне на информация за проблемите, свързани с парка. Опитът с пребиваване в друга държава или град и различни събития от миналото могат да повлияят на формирането на възгледите и включването на участниците в движението в протестни инициативи.

Икономическият императив включва мобилизация и дистрибуция на ресурси и организацията на социалните групи в движението. В случая на "Запазете Бедечка", мобилизацията на финансови ресурси е ситуационна при провеждането на действия за изразяване на недоволство.

Политическият императив е основен за движението и се разглежда като изграден от няколко фактора. Той е насочен към постигане на максимум запазване на парковата територия. Предпочита се действие през гражданска мобилизация, медии, политически натиск и протести, вместо да се разчита на действие през съда. Процесите на договаряне на цели и координация на действията и присъединяване на нови в движението може да включва дебати и дискусии. Подчертава се липсата на формално лидерство - то е най-вече ситуационно или харизматично. Второто направление за

определяне на лидерската позиция е спрямо общественото мнение - видимостта на съответната личност и от изграждането на комуникационна връзка с представители на местната администрация.

Структурите на политическите възможности са свързани с действията за изразяване на недоволство и търсене на промени в политическата система. Тези действия могат да включват протестни демонстрации, включване в неформални мрежи и контакти с политически фигури. Движението "Запазете Бедечка" използва политическите структури за постигане на целите си, като възползва желанието на местната администрация за PR и възможността за влияние върху общественото мнение. Движението действа на страната на гражданския интерес и гражданската мобилизация, което допринася за постигане на по-широка подкрепа от обществото. Един от най-конвенционалните инструменти за политическо участие в контекста на движението за запазване на парка е организиране на застъпническа кампания по време на референдума. Активистите на "Запазете Бедечка" участват в различни мрежи, институционални или неформални, които представляват част от неправителствения сектор в града и страната. Подкрепата на други обществени организации е по-скоро задочна и не е свързана с активна работа по казуса. Работата на някои активисти е насочена към изграждане на връзки между участниците в неправителствения сектор в града, както и с политически фигури.

Участниците в движението използват Фейсбук като основно средство за комуникация помежду си, споделят съдържание и участват в различни групи и събития. Комуникацията в общественото пространство играе важна роля: движението се стреми да привлече подкрепа от публични личности, местни и национални общности. Респондентите посочват употребата на съвременните средства за комуникация като значим фактор, благодарение на който участниците успяват да пробият „медийната блокада.“ Комуникацията в групата, както и с публични личности извън нея често е неформална. Решения за действие по текущи проблеми се вземат след дискусия в тайна Фейсбук група. Онлайн дискусиите са необходими, понеже част от членовете на групата не се намират в Стара Загора или са извън България. В групата се обсъждат единствено информация свързана с казуса, а вътрешната комуникация се насочва и разпределя в групови чатове по подобие на работни групи с конкретни задачи.

Въпреки че казусът не е окончателно приключен, общото мнение е, че като социално движение, то е успешно. По отношение изпълнението на целите на движението, оценката за успеха е по-скоро условна. Положително е оценена дейността на движението, включително акциите за облагородяване и почистване, административната работа и комуникацията, както и провеждането на застъпническата кампания по време на Местния референдум.

Създадените връзки между участниците се посочват като незаменимо богатство и успех на

казуса. Външните културни резултати включват промяна на общественото мнение и нагласи по отношение на казуса, като той става обект на обществена видимост чрез действия на някои участници. Различните модели на жизнения цикъл на участниците в движението са свързани с развитието на самото движение. Респондентите изразяват скептицизъм относно скорошното окончателно разрешение на казуса, като подчертават, че отлагането във времето може да означава липса на желание за постигане на обществен консенсус с цел прехвърляне на проблема на следващи административни мандати.

Анализът на микро ниво е направен посредством авторефлексия върху генезиса на изследователския интерес на автора на дисертацията относно социалните движения в България. Изследвайки формирането на трите нива на себе-концепция на изследователя (персонално, релационно и колективно) е разгледана критично ролята на обективиращ субект в контекста на използвания метод аналитична автоетнография. В конкретния случай няколко теми се повтарят и са интегрирани в различна степен: обвързване с екологични и социални каузи, словесното изразяване и заниманието с чужди езици, употреба към комуникационните средства и особено към средствата за КОК – занимания подкрепяни от социалната мрежа на автора.

ИЗВОДИ

Дисертационният труд представя конкретно социално движение, базирано на разгледаните концепции и разгледано с помощта на мрежовия анализ. Взаимодействието между социални и технологични фактори предопределя осъществяването на междуличностна комуникация в мрежата и формирането на индивидуални и групови диспозиции. Културата на социалните движения е характерна за тяхната конкретна социална реалност и е продукт на взаимодействието в локален и времеви контекст. Текстът анализира промяната в социалния и политическия контекст на България след 1990 г. и свързаните с нея изменения в ценностите и нагласите към определени социални каузи. Промените в моделите на градско развитие не могат изцяло да изтрият или заменят елементите на градските форми, натрупани през миналото. Двата модела – социалистическият и постсоциалистическият, съжителстват, натрупвайки слоеве от ново развитие върху старата градска тъкан.

Изследването е направено на макро, мезо и микро ниво в контекста на общата социална реалност. На макро ниво е анализирано полето на изследване. На мезо ниво е направен анализ на противопоставянето между различни социални групи и свързването на индивидуални участници в общности спрямо техните когнитивни схеми на възникване на колективно съзнание. На микро ниво

е представена ролята на изследователя като индивидуален възел в мрежата на изследване, както и релевантните когнитивни схеми.

В случая "Бедечка" и конфликта между частния и обществен интерес за земите, на които се намира парк, вписан в инфраструктурата на града. Дълбочинните интервюта от първата фаза са използвани за създаването на документален филм и се използват за "диагностика" на социалния конфликт зад казуса, извеждайки общността "Запазете Бедечка" като основен протагонист в неговото развитие.

Изграждането на взаимоотношения и създаването на ангажираност сред участниците са важни фактори, които могат да консолидират движението и да допринесат за съсредоточаването на съзидателна енергия. Също така, свързаността и сходството между участниците могат да допринесат за формирането на общността и да помогнат за тяхното ефективно действие. Въпреки това, прекалено ограничената или прекалено общата колективна идентичност може да бъде пречка за успеха на движението. За да бъде успешно, социалното движение трябва да има консенсус между конкретна идея и нейната широка вариация. От друга страна твърде слабо дефинираната колективна идентичност може да доведе до фрагментация на движението. Дефинирането на основната рамка на социалното движение може да има влияние върху неговата ефективност, като твърде конкретната рамка може да ограничи социалното движение, а твърде общата може да не успее да постигне целите си. Също така, когато целите на социалното движение са осъществени, това може да доведе до неговото разпадане. Събитията за изразяване на недоволство могат да имат интегративна функция и да водят до балансиране на социалните процеси.

Социалните движения се формират и консолидират посредством комуникация и създаване на креативни продукти, което води до развитието на колективна идентичност и промяна в когнитивните структури на участниците. Трябва да се има предвид, че социалните движения не са статични и хомогенни, а продължителни социални процеси за изразяване на недоволство.

За да бъде успешно, социалното движение изисква дългосрочна документална, комуникационна и техническа работа, която да бъде балансирана с практичност, креативност, и се вземе предвид често ограничения финансов и времеви ресурс. Включването на повече общности може да увеличи стабилността и ефективността на социалното движение. Респондентите също посочват акциите за изразяване на гражданско недоволство като допълнителен механизъм за консолидиране на общността и среща и въвличане на потенциални активисти в каузата. Възможно е да се окаже въздействие както чрез граждански инициативи и публична мобилизация, така и чрез диалог с политически лидери, национални и наднационални институции.

Изследваното движението се стреми към запазването на парк Бедечка и се застъпва за ценности

като справедливост и нуждата от адекватна градска среда. Кредитът на доверие при включване на нови участници е свързан с ангажимента към провеждане на действия, свързани с опазването на парка. Мрежата от вече създадени лични връзки между участниците е важен фактор за генерирането и възприемането на идеи.

В ролята си на обективиращ субект се опитам да анализирам позицията си в контекста на изследването. Представените събития и социални мрежи нямат претенция за изчерпателност, а са релевантни към съответния тематичен контекст. Проучване на връзките между личните и научни интереси и дейности, помагат за разбиране на социокултурния контекст, в който живеем. Занимаването и изучаването на определена тема е свързана с житейския и професионален опит на изследователя. Принадлежността на изследователя към определена социална среда обуславя развитието на различни аспекти от неговия живот. Примери за това са общото му благосъстояние, предразположеност към формиране на определени възгледи или принадлежността към формални и/или неформални социални групи.

В обобщение, тезата и хипотезите, представени в началото, се потвърждават, че формирането и развитието на социалните движения са обусловени от мрежовите структури и динамики, които са независими от контекста, като участниците в движенията изграждат коалиции и провеждат колективни действия. Културните императиви на социалните движения са важен фактор за успеха им, като взаимодействат със структурата на движението във връзка с нормативни, икономически, политически и образователни елементи. Разпространението на съобщения и влияние, както и стабилността на мрежите зависят от информационните инфраструктури и се определят от технологичните и социални характеристики. Въпреки че технологиите могат да подпомогнат разпространението на идеи и действия, е важно да се постигне балансиран модел при медийните и комуникационни мрежи.

Технологичните нововъведения, като социалните медии, мобилните приложения и уеб-базираните платформи, са основни инструменти за комуникация в съвременните социални движения. Те позволяват на участниците да споделят информация, да координират действията си и да изразят гледните си точки на много по-широко обществено поле, отколкото в предишни исторически епохи. Комуникационните инструменти като сайтовете на социалните мрежи, блоговете, онлайн форумите, уеб-страниците и онлайн петициите предоставят възможност за обмен на идеи и информация, организиране на активности и мобилизиране на поддръжници. Комуникацията в съвременните социални движения е многостранна и разнообразна, включваща както онлайн, така и офлайн комуникация, както и комбинация от двете. Тя не е само средство за постигане на целите на

движението, но и съществен елемент от самия процес на формиране на общност и идентичност.

Успехът на социалните движения зависи от няколко елемента, като взаимоотношенията между участниците, комуникацията и реактивността на действията. Общността на движението трябва да има консенсус за колективната идентичност и да се разбира, че социалните движения са продължителни социални процеси, не статични или хомогенни социални агенти. Елементите на културата на социалното движение се формулират в хода на взаимодействие на социалните агенти в казуса имат отношение към успеха на движението. Културните императиви обуславят адекватността по отношение на социалното движение в социалната реалност, в която то действа като взаимодействат помежду си по отношение на нормативни, икономически, политически и образователни елементи.

ПРИНОСНИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

- Прилага се теоретичната рамка на мрежови анализ при изследване на социалните движения в България и се демонстрират силните му страни в този контекст на базата на конкретен пример, свързан със случая Бедечка. Следвайки общата тенденция при теоретичното разглеждане на социалните движения за все по-голямо обобщаване и търсене на общ принцип, по който те действат, настоящият дисертационен труд се позовава на мрежовия анализ като приложима основа в научното изследване. Изследването демонстрира, че мрежовият анализ е подходящ метод както за изследване на общата динамиката на формиране и функциониране на социалните движения, така е приложим и при изследването на конкретни контексти като културните, свързани с особености на средата на възникване или времеви контекст, обусловен от спецификите на комуникационните стратегии спрямо релевантните медии, които се използват.
- Очертаването на широко изследователско поле посредством комбинирането на мрежовия анализ с методите на социологията, социалната антропология и социално-когнитивната психология представлява новостта на изследването. Демонстриран е потенциала на интердисциплинарно разглеждане на социалните движения, породен от комплексността на социалните явления и механизми свързани с тяхното възникване и развитие. Разработен е модел на цялостно изследване на съвременно социално движение, свързано със случая Бедечка. Представено, че успехът на движението и консолидацията на общността зависят от фактори като ясно формулиране на цели, многостепенната комуникация, изграждане на взаимоотношения, провеждане на публични събития, гъвкавост и реактивност спрямо обществено-политическата обстановка. Разпространението на информация и влиянието също зависят от информационните

инфраструктури и технологичните и социални особености на времето с оглед на свързване на участниците в него и развитието на споделената между тях култура и начини на комуникация.

- В практико-приложен аспект изследването очертава основата, която би допринесла за по-добро разбиране на социални процеси, свързани с обществено-политическите трансформации и организирането на социалните движения. Това е валидно както за актуални проявления на социалните движения, така и в историческа перспектива. Проучването и изводите от него могат да се използват при формулирането и прилагането на местни и/или национални политически, маркетингови или образователни кампании в областта на гражданското образование и развитието на уменията за участие в обществения живот. Те могат да помогнат при изграждането на по-ефективни стратегии за управление на обществени кризи и конфликти спрямо анализа за причините на възникване на социалните движения. Проучванията могат да бъдат полезни и при изграждането на по-добри модели за управление на риска, като се изучават причините за нестабилността в обществото и се определят методи за предвиждане на рискове и предотвратяване на кризи. Изследванията в областта на социалните движения могат да бъдат използвани за формулиране на стратегии и политики относно международни проблеми, като например глобалното затопляне, правата на човека, екологична устойчивост и др. Освен това, те могат да бъдат използвани за анализиране на тенденции в общественото мнение, за да се разбере какво тревожи хората и какви са факторите, които биха довели до обществено недоволство. Не на последно място, изследванията могат да бъдат полезни за мениджмънта на нестопански организации, като помагат да се разбере какво мотивира дарителите и как се може да се подобри връзката с тях.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА В АВТОРЕФЕРАТА

- Андреева, Л. (2007). *Социално познание и междуличностно взаимодействие*. София: Университетско издателство "Климент Охридски".
- Вълков, И. (2012). Граждански движения и медии. *Newmedia21.eu. Медии на 21 век. Онлайн издание за изследвания, анализи, критика.*, [online]. Изтеглено на 4 11 2022 г. от <https://www.newmedia21.eu/analizi/grazhdanski-dvizheniya-i-medii/>
- Динев, И. (2021). Протестните мобилизации в България след Глобалната рецесия: характеристики и периодизация (2009-2017). *Политически изследвания*, 1-2, 234-253.
- Зимел, Г. (2014). Чужденецът. От Г. Зимел, & К. Коев (Ред.), *Фрагментарният характер на живота. Есета* (Т. Карамелска, Прев., стр. 144-152). София: ИК "Критика и хуманизъм".
- Кръстанова, Р. (2012). *Зеленото движение и зелените партии в България: Между интеграция в системата и системна промяна*. София: Фондация Фридрих Еберт: Бюро България.

- Симова, О. (2010). Гражданските движения в България. Двадесет години по-късно. От *Демокрацията в България през 21 век* (стр. 63- 69). Велико Търново: Европейски информационен център.
- Шютц, А. (1999). Завръщаният се у дома. От А. Шютц, *Чужденецът. Избрани студии* (стр. 23-35). София: Издателство "ЛИК".
- Ahlemeyer, H. W. (1995). *Soziale Bewegung als Kommunikationssystem. Einheit, Umweltverhältnis und Funktion eines sozialen Systems*. Opladen: Leske und Budrich.
- Barabási, A.-L. (2011). Introduction and Keynote to A Networked Self. От Z. Papacharissi, *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network* (стр. 1-14). New York and London: Routledge.
- Bennett, L. W., & Segerberg, A. (2013). *The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics*. New York: Cambridge Univ. Press.
- Borgatti, S. P., Mehra, A., Brass, D. J., & Labianca, G. (2009). Network Analysis in the Social Sciences. *Science*, 323(5916), стр. 892-895.
- Brewer, M., & Gardner, W. (1996). Who is this "we"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of personality and social psychology*, 71(1), pp. 83-93.
- Burkart, R. (2002). *Kommunikationswissenschaft: Grundlagen und Problemfelder; Umriss einer interdisziplinären Sozialwissenschaft 4. überarbeitete und aktualisierte Auflage*. Wien et al.: Böhlau.
- Christakis, N. A., & Fowler, J. (2011). *Connected. The surprising power of social networks and how they shape our lives - how your friends' friends' friends affect everything you feel, think , and do*. New York, Boston, London: Back Bay Books.
- Christiansen, J. (2009). Social Movement and Collective Behavior: Four Stages of Social Movement. *EBSCO Research Starter*, 1-7.
- Cottle, S. (2011). Afterword: Media and the Arab Uprisings of 2011. От S. (. Cottle, *Transnational protests and the media* (стр. 293-304). New York, NY et al.: Lang.
- Diani, M. (2003). Networks and Social Movements: A Research Programme. От M. Diani, & D. McAdam, *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective* (стр. 229-319). Oxford: Oxford Univ. Press.
- Döring, N. (2003). *Sozialpsychologie des Internet. Die Bedeutung des Internet für Kommunikationsprozesse, Identitäten, soziale Beziehungen und Gruppen* (2. vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage Ausg.). Göttingen, Bern, Toronto, Seattle: Hogrefe. Verlag für Psychologie.
- Eder, K. (2000). Zur Transformation nationalstaatlicher Öffentlichkeit in Europa. Von der Sprachgemeinschaft zur issuespezifischen Kommunikationsgemeinschaften. *Berliner Journal für Soziologie*, 2(10), : 167-184.
- Eder, K. (2001). Chancenstrukturen für Bürgerbeteiligung und Protestmobilisierung in der EU. От A. Klein, R. Koopmans, & H. Geiling, *Globalisierung, Partizipation, Protest* (стр. 45-75). Opladen: Leske und Budrich .

- Eder, K. (2005). Remembering National Memories Together: The Formation of a Transnational Identity in Europe. Or E. Klaus, & W. Spohn, *Collective Memory and European Identity. The Effects of Integration and Enlargement* (срп. 197-219). Aldershot: Ashgate.
- Edwards, G. (2014). *Social movements and protest*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Etzioni, A. (1968). *The active society : a theory of societal and political processes*. New York, NY et al.: The Free Press et al.
- Gerhards, J., & Rucht, D. (1992). Mesomobilization: Organizing and Framing in Two Protest Campaigns in West Germany. *The American Journal of Sociology*, 98, 555-595.
- Giesen, B. (2002). Europäische Identität und transnationale Öffentlichkeit. Eine historische Perspektive. Or K. Hartmut , M. Kirsch , & A. Schmidt-Gernig, *Transnationale Öffentlichkeiten und Identitäten im 20. Jahrhundert* (срп. 67-85). Frankfurt: Campus.
- Giugni, M., & Bosi, L. (2012). The Impact of Protest Movements on the Establishment: Dimensions, Models, and Approaches. Or K. Fahlenbrach, M. Klimke, J. Scharloth, & L. Wong, *The Establishment Responds: Power, Politics, and Protest since 1945* (срп. 17-28). New York: Palgrave Macmillan.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 6(2), pp. 1063-1073.
- Haythornthwaite, C. (2002). Strong, weak, and latent ties and the impact of new media. *The Information society*, 385-401.
- Kern, T. (2008). *Soziale Bewegungen : Ursachen, Wirkungen, Mechanismen*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Marks, G., & McAdam, D. (1999). On the Relationship of Political Opportunities to the Form of Collective Action: the Case of the European Union. In D. Della Porta, H. Kriesi , & D. Rucht, *Social Movements in a Globalizing World*. (pp. 97-111). Basingstoke: Macmillan .
- Meyrowitz, J. (2010). Media evolution and cultural change. In J. Hall, L. Grindstaff, & M. C. Lo, *Handbook of cultural sociology* (pp. 52-63). London et al.: Routledge.
- Molm, L. D., Takahashi, N., & Peterson, G. (2000). Risk and Trust in Social Exchange: An Experimental Test of a Classical Proposition. *The American Journal of Sociology*, 105(5), 1396-1427.
- Oliver, P., & Myers, D. (2003). Networks, Diffusion, and Cycles of Collective action. Or M. Diani, & D. McAdam, *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action* (срп. 174-203). Oxford: Oxford Univ. Press.
- Olson, M. (1968). *Die Logik des kollektiven Handelns: Kollektivgüter und die Theorie der Gruppen*. Tübingen: Mohr.
- Opp, K.-D. (1998). Die Perspektive der Ressourcenmobilisierung und der Theorie kollektiven Handelns. Or K.-U. Hellmann, & R. Koopmans, *Paradigmen der Bewegungsforschung. Entstehung und Entwicklung von neuen sozialen Bewegungen und Rechtsextremismus* (срп. 90-108). Opladen: Westdeutscher Verlag.

- Poe, M. (2011). *A History of communication: media and society from the evolution of speech to the Internet*. New York: Cambridge University Press.
- Sereno, K., & Mortensen, D. (1970). Introduction: a framework for communication theory. От К. Sereno, & D. Mortensen, *Foundations of communication theory* (стр. 1-9). New York et al.: Harper & Row.
- Snow, D. A., & Benford, R. D. (1992). Master Frames and Cycles of Protest. От A. D. Morris, & C. M. Mueller, *Frontiers in Social Movement Theory* (стр. 133-155). New Haven: Yale University Press.
- Stein, K. F. (1995). Schema Model of the Self-Concept. *Journal of Nursing Scholarship*, 27(3), 187-193.
- Tarrow, S. (1994). *Power in Movement. Social Movements, Collective Action and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, S. E., Peplau, L.-A., & Sears, D. O. (2006). *Social Psychology* (12th international изд.). Upper Saddle River, NJ: Pearson, Prentice Hall.
- Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution*. New York: Random House.
- Tilly, C. (1999). *Die europäischen Revolutionen*. München: C.H. Beck.
- van Dijk, J. (2009). *The Network Society* (2. reprinted изд.). Los Angeles et al: SAGE.
- Watts, D. J., & Strogatz, S. (1998). Collective Dynamics of 'Small World' Networks. *Nature*, 393, pp. 440-442.
- Weber, M. (1971). Politics as Vocation. In M. Weber, *From Max Weber : essays in sociology* (H. H. Gerth, & C. W. Mills, Trans., pp. 77-128). New York: Oxford Univ. Press.
- Wellman, B., & Leighton, B. (1979). Networks, neighborhoods and communities. *Urban Affairs Quarterly*, 14, стр. 363-390.
- Willke, H. (1996). *Ironie des Staates. Grundlinien einer Staatstheorie polyzentrischer Gesellschaften*. Frankfurt: Suhrkamp.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Шишкова, Д. (2020). Изследователят като централен възел в когнитивната мрежа на изследването. Рефлексии върху социалните движения в България. От Д. Георгиев, & Д. Ненчева (Ред.), *Етюди по експериментална хуманитаристика* (стр. 270-297). София: Scribens. <http://mediabg.eu/EEH-1-1.pdf>
- Шишкова, Д. (2020). Структура на конфликта в случая Бедечка. Физически и когнитивни измерения на социалната мрежа. *Социологически проблеми*, 52(2), 624-647.
- Шишкова, Д. (2021). Комуникация на искания и действия за изразяване на недоволство в случая Бедечка. От Т. Петрова, С. Спасова, & Н. Дебрюне (Ред.), *Многоликата наука - Disciplina variabilis: Сборник докторантски четения 2021* (Том 2, стр. 75-92). София: Академично издателство "За буквите - О писменехъ". <https://drive.google.com/file/d/1GhXx4ZhqmCllmCe0H3ERAp5vMhD0Jso/edit>

Shishkova, D., & Shishkova, D. (2021). What unites communities around the world: from an indigenous tribe in Latin America to the citizen mobilization networks for preservation of urban nature in post-socialist Bulgaria? In T. Gonzalez-Martinez, & V. Avila-Akerberg (Eds.), *Scientists and society in action for biodiversity and sustainability. Case studies from around the world.* (pp. 196-205). Toluca de Lerdo: Institute for Agricultural and Rural Sciences, Autonomous University of the State of Mexico.

Shishkova, D. (2021). Networks for collective action in the Case Bedechka. *Book of Abstracts: 6th Network of Early Career Researchers in Sustainability Transitions Conference 2021* (pp. 25-26). Sofia: Sustainability Transitions Research Network (STRN).

Участие с доклад в конференции:

2021 SPRU PhD Forum: Тема на доклада: "Communication strategies and actions in the Bedechka case": <https://www.sussex.ac.uk/business-school/research/events/phd-forum>

6th Network of Early Career Researchers in Sustainability Transitions Conference 202: Тема на доклада: Networks for collective action in the Case Bedechka.

Втори годишни докторантски и постдокторантски четения по проблемите на културното наследство: Тема на доклада: „Комуникация на искания и действия за изразяване на недоволство в случая Бедечка.“